

KIRJASTOJÄRJESTELMÄSELVITYS

1. Taustaa

Amkit-konsortion johtoryhmä asetti syyskuussa 2014 järjestelmäryhmän selvittämään Voyagerin palvelimen uudistamista ja sen jälkeistä kirjastojärjestelmää. Selvitys oli määrä tehdä tammikuun 2015 loppuun mennessä. Selvityksen väliraportteja esiteltiin syksyn 2014 aikana Amkit-joryssa sekä erilaisissa kirjastonjohtajien kokouksissa. 11.12.2014 pidettiin kirjastonjohtajille järjestelmäseminaari. Tässä raportissa on selvitystyö pääpiirteissään, tarkemmat taustatiedot löytyvät Amkit-konsortion wikistä.

2. Voyager

Voyager otettiin ensimmäisissä ammattikorkeakouluissa käyttöön 2002, se on suunniteltu 1990-luvun alun tilanteessa eli on siis hyvin vanhanaikainen ja siitä puuttuu kaikki ERM-ominaisuudet. Toisaalta Voyager ei vaadi kirjastoissa suurtakaan panosta ylläpidossa ja sillä voidaan hoitaa lainaustoiminnot kohtuullisesti, bibliografiset tietueet replikoituvat Melindasta ja asiakasliittymänä on Finna. Korvataanko Voyager siis tehokkaammalla lainausjärjestelmällä vai halutaanko nykyaikaisempi järjestelmä, jossa on ERM mukana ja jolla voidaan uudistaa työnkulkujamme laajemminkin.

Voyagerista on nykyisin Suomessa käytössä versio 8. Uuden version päivittäminen tulee pakolliseksi siinä vaiheessa, kun ExLibris julkaisee version 10. Nykyisen tiedon mukaan tämä tapahtuu alkuvuodesta 2017. Voyager on siis päivitettävä käytännössä kesällä 2016 ja sitä ennen palvelin on uudistettava.

Syksyn 2014 aikana selvitettiin erilaisia hankintamalleja. CSC käynnisti palvelinhankinnan joulukuussa 2014. Amkit-konsortio lähti mukaan tietyin edellytyksin. Uusi palvelin (Armas, Linnea, Nelli ja Aleph) on tarkoitus ottaa käyttöön elokuussa 2015, Voyagerin päivitys versioon 9 toteutettaisiin kesällä 2016. Palvelin hankitaan rahoitusleasingillä, sitoudutaan kolmen vuoden maksuihin ja tämän jälkeen konsortiot maksavat palvelimesta enää huoltokustannukset. Uuden palvelimen käyttökustannukset (johtuen paljon pienemmästä sähkönkulutuksesta ja tilavaatimuksesta) ovat myös huomattavasti nykyistä palvelinta pienemmät. Palvelimen uusiminen todettiin tässä vaiheessa järkeväksi, mutta uuden järjestelmän selvitystyö pitää käynnistää mahdollisimman nopeasti.

3. Vaihtoehtoiset kirjastojärjestelmät

UKJ-hankkeessa selvitettiin erilaisia avoimen lähdekoodin järjestelmiä ja päädyttiin valitsemaan KualioLE. Hankkeen loppuvaiheessa järjestettiin eri järjestelmien esittelytilaisuuksia, joihin järjestelmäryhmän jäsenet osallistuivat. AMK-kirjastonjohtajat kävivät marraskuussa 2014 tutustumassa Almaan Leuvenin yliopistossa ja Proquestin Intotaan. Järjestelmäryhmä päätyi kolmeen todennäköiseen vaihtoehtoon ja näitä esiteltiin AMK-kirjastonjohtajille järjestetyssä seminaarissa 11.12.2014. Nämä kolme vaihtoehtoa ovat Alma, Koha ja KualioLE.

Voyagerin seuraajan valinnassa on muuta olennainen lähtökohta.

- Finna: miten järjestelmien aineisto saadaan haravoitua (OAI-PMH)
- Melinda: miten replikointi toimii

- aikataulu: otammeko uuden järjestelmän käyttöön mahdollisimman nopeasti vai etenemmekö hitaammin
- mitä haluamme uudelta järjestelmältä (painettujen lainaustoiminnot vai sähköisten aineistojen hallinta)
- taloudellinen näkökulma: kuinka paljon olemme valmiit panostamaan rahaa kiinni järjestelmään
- kehitämmekö järjestelmää itse vai tuleeko kansallinen järjestelmä, jossa esim. Kansalliskirjasto koordinoi kehitystä ja ylläpitoa

AMK-kirjastonjohtajille tehtiin joulukuussa 2014 kysely, jonka perusteella uuden järjestelmän valintaa ohjaavia asioita ovat

- Finna-rajapintojen toimivuus
- kaikille amk-kirjastoille sama järjestelmä
- CSC ylläpitää mahdollisesti tarvittavaa palvelinta
- rajapinnat muihin hallinnollisiin järjestelmiin mahdollisia
- käytetään useampi vuosi
- teknisesti moderni (lähdekoodi)
- Melinda-replikointi toimii vähintään nykytasolla

3.1 Alma

Alma on ExLibriksen tuote, joka on tehty korvaamaan Voyager ja Aleph. Alman käyttööottoja on nähty viime aikoina hyvinkin paljon, tällä hetkellä n. 350 kirjastoa on ottanut tai ottamassa sitä käyttöön. Järjestelmä on uusi ja ajattelultaan moderni, se on vielä voimakkaasti kehittymässä.

Alma on pilvipalvelu, ts. meidän ei tarvitsisi huolehtia palvelimesta eikä päivityksistä. Kääntäen tämä tarkoittaa, että järjestelmään ei voi tehdä paljon omia muutoksia. Alma on tehty sähköisten aineistojen hallintaa silmälläpitäen, painetun aineiston hallinta hoituu sen ohella. Almaan on integroitu tietämyskanta (PCI) ja linkityspalvelu (SFX). Kaupallisena järjestelmänä sen rajapintojen avoimuus ja mm. toimiminen Finnan kanssa ovat vielä kysymysmerkkejä. Raportointityökalu on erinomainen, muiden Alma-kirjastojen raportit ovat kaikkien käytettävissä.

Alman kustannukset ovat todennäköisesti samaa tasoa Voyagerin kanssa, mutta toisaalta palvelimen ylläpito jäisi pois. Almalla voitaisiin hoitaa myös Melinda, sillä bibliografiset tietueet ovat siinä yhteisiä. Alman käyttöönotto toisi mahdollisuuden muuttaa kirjastojen toimintatapoja, koska sen avulla toimintoja saataisiin automatisoitua ja prosesseja kehitettyä.

Alman käyttöönotto voisi sujua kohtuullisen nopeasti, projekti kestäisi noin vuoden mikäli mukana olisi vain AMK-kirjastoja. Käytännössä Alman hyötyjen saaminen edellyttäisi myös Kansalliskirjaston (Melinda) ja YO-kirjastojen mukaantuloa, näin ison järjestelmän ylläpito voi käydä raskaaksi Amkit-konsortiolle. Alman valinta uudeksi järjestelmäksi erityisesti isommalle konsortiolle on hyvinkin perusteltua sen kehityskelpoisuuden ja sähköisen aineiston hallinnan vuoksi.

3.2 Koha

Koha on 1990-luvun lopulla kehitetty avoimen lähdekoodin järjestelmä. Se on viime aikoina otettu käyttöön monessa isossakin kirjastossa, konsortioista ja monen tietokannan ympäristöistä ei ole vielä tarkkaa tietoa. Suomessa Joensuun alueen yleiset kirjastot ottivat Kohan käyttöön kesällä 2014.

Kohan käyttöliittymä on selainpohjainen ja siitä saa kohtuullisen yksinkertaisen näköisen. Melinda-replikointi ei toimi, tietueet voi kyllä poimia Kohaan. Finna-rajapintoja ei myöskään ole vielä testattu. Sähköisten aineistojen hallintaa ei Kohassa ole olemassa, ne pitäisi siis hallita erillisellä järjestelmällä. Holdings-tietueita

ei ole, se aiheuttaa ongelmia ainakin lehtien saapumisvalvonnassa ja verkkokirjojen linkityksissä . Raportointityökalu on hyvä.

Kohan käyttöönotto edellyttäisi palvelimen hankintaa ja ylläpitoa, käytännössä CSC tulisi kyseeseen. Linux-palvelimen hintataso on hiukan halvempi kuin Voyager-palvelimen, mutta kustannusten erot ovat kuitenkin kohtuullisen pienet. Avoimen lähdekoodin järjestelmänä sen ylläpitoon tarvitaan myös huomattava määrä omaa työpanosta, amk-kirjastojen itse hallinnoidessa arviolta 3 henkilötyövuotta, alkuvaiheessa enemmänkin.

Koha ei ole kovinkaan moderni järjestelmä. Se on kuitenkin räätälöitävissä moniin tarpeisiin, mutta ylläpito on sitä myöten työlästä ja päivitysten tekeminen raskasta. Kansainvälinen yhteisö kehittää perusversiota, mutta on epätodennäköistä että suomalaisia ajatuksia saadaan siihen kovinkaan paljon.

Kohan valinta voisi tulla kyseeseen, mikäli uudelta järjestelmältä halutaan vain painetun aineiston lainaustoiminnon hallintaa. Tässä se on parhaimmillaan, muuten sillä on aika vähän lisäarvoa Voyageriin verrattuna.

3.3 KualiOLE

UKJ-hankkeen valinta uudeksi kirjastojärjestelmäksi, perusteita löytyy UKJ-wikistä. KualiOLE on hyvin moderni avoimen lähdekoodin järjestelmä. Se on toistaiseksi otettu käyttöön vain muutamassa kirjastossa, käyttökokemuksia ei vielä ole kovinkaan paljon ja se on vielä osin keskeneräinen.

KualiOLEn perustana on palveluväylä, mikä ajattelu sopii hyvin kansallisen arkkitehtuurin ajatteluun. Raportointityökalua ei vielä ole (BIRT tulossa), palvelimelta saadaan kyllä tilastoja. Konsortiomalli voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Toimintoja voidaan automatisoida.

KualiOLEn kehittämistä hallinnoi Kuali-säätiö. Kehitystyöhön mukaanpääsy on maksullista, lähdekoodin saa kylläkin käyttöönsä maksutta. Käyttöönotto edellyttäisi myös Kansalliskirjaston ja YO-kirjastojen mukaantuloa, järjestelmän hallinta voisi käydä liian raskaaksi Amkit-konsortiolle. Järjestelmänä se on kuitenkin varsin lupaava ja tarjoaisi mahdollisuuksia nykyaikaistaa toimintoja.

3.4 Muut järjestelmät

Muiden vaihtoehtojen käyttöönotto edellyttäisi isompia muutoksia kansallisessa kirjastojärjestelmien arkkitehtuurissa. Näitä järjestelmiä katseltiin avoimin silmin, mutta mikään niistä ei toisi ratkaisevaa etua edellä esiteltyihin vaihtoehtoihin verrattuna.

- Sierra
- WorldShare
- Intota
- Mikromarc

4 Yhteenveto ja ajatuksia jatkotyöskentelyyn

Uuden kirjastojärjestelmän käyttöönotto on iso projekti ja vaatii laajaa sitoutumista. Voyagerin kanssa voidaan mennä hyvin palvelimen leasing –aika 3 vuotta. Mikäli haluamme sen jälkeen vaihtaa nopeasti toiseen järjestelmään, olisi hankinta syytä aloittaa nopeasti. Mahdollinen kilpailutus vie helposti vuodenkin, sen jälkeen alkaa vasta varsinainen käyttöönottoprojekti. 2015 vuoden kuluessa on siis tehtävä päätökset järjestelmähankinnan käynnistämisestä.

Alma olisi otettavissa nopeimmin käyttöön, kesä 2016 voisi olla aikaisin mahdollinen ajankohta. Alman valinta mahdollistaisi kirjastojen toimintojen (work flows) uudistamisen. Alman käyttöönotto ei onnistu kuitenkaan pelkästään amk-kirjastojen voimin, vaan siinä täytyisi olla mukana Kansalliskirjasto (Melinda) ja käytännössä myös YO-kirjastot. Pidemmällä aikavälillä (10 vuotta) ehkä sittenkin kaikkein edullisin vaihtoehto.

Kohan käyttöönotto vaatii paljon testausta, sen ympärille pitää rakentaa paljon omia viritelmiä. Ei tarjoa mahdollisuutta e-aineistojen hallintaan, joten nämä pitäisi rakentaa erillisellä ratkaisulla. Kohassa tarvittaisiin omaa/yhteistä ylläpitoa, myös palvelin pitäisi hankkia.

Kuali OLE vaikuttaa lupaavalta, siinä on moderneja piirteitä (palveluväylä). Edellyttää paljon omaa viritelyä, mutta rajapinnat erilaisiin hallinnollisiin järjestelmiin olisi mahdollista toteuttaa. Edellyttää palvelinhankintaa.

Mikäli päädytään kirjastojärjestelmän osalta valitsemaan yksinkertaisempi, vain painetut aineistot hallinnoiva järjestelmä, niin onko kirjastoilla tarvetta erilliselle ERM-järjestelmälle vai miten jatkossa hallinnoidaan sähköiset aineistot